

УДК 821.161.2-31(092)КОЦ

Андрій Карпенко
(Львів)

НАРОДОЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО ЯК ПІДҐРУНТЯ ДО ФОРМУВАННЯ ДЖЕРЕЛЬНОЇ ОСНОВИ ПОВІСТІ «ТІНІ ЗАБУТИХ ПРЕДКІВ»

У статті охарактеризовано внесок Михайла Коцюбинського (1864–1913) у розвиток народознавства наприкінці XIX – на початку XX ст. Митець відомий не лише як письменник-прозаїк, але і як збирач та дослідник фольклорно-етнографічних матеріалів. Значну їх частину було зібрано на Поділлі й Чернігівщині, зокрема, народні пісні, прислів'я, приказки, легенди, балади, згодом опубліковано. М. Коцюбинський досліджував не лише український фольклор, а й молдавський і кримськотатарський, що підтверджує присутність численних етнографізмів у його літературних творах.

Ключові слова: Михайло Коцюбинський, народознавча діяльність, «Тіні забутих предків», джерела, Гуцульщина.

The present article highlights the contribution of Mykhaylo Kotsiubynskyi (1864–1913) to the development of ethnology in the late 19th to early 20th century. He is known not only as a prose-writer, but also as a collector of folkloric and ethnographic materials, their researcher. A considerable part of the materials collected in Podillia and Chernihivshchyna (folk songs, proverbs, sayings, legends, ballads) was published. At the same time, M. Kotsiubynskyi studied not only Ukrainian folklore, but Moldovan and Crimean Tatar ones as well, which is proved by the presence of numerous ethnographicisms in his literary works.

Keywords: Mykhaylo Kotsiubynskyi, ethnological activity, *Shadows of Forgotten Ancestors*, sources, Hutsulshchyna.

Михайло Коцюбинський знаний передусім як письменник-прозаїк. Натомість менш відомий його вагомий внесок в інші царини української культури. Зокрема, літератор відзначився на ниві народознавства.

Низку аспектів з діяльності М. Коцюбинського в руслі етнографії і фольклористики та використання фольклорно-етнографічних матеріалів і сюжетів у його творах дослідили Микола Грицюта [13], Василь Циганюк і Юрій Гуменюк [33], Лідія Козар [16; 17], Марія Москаленко [24], Наталія Логвіненко [21], Павло Регрут [28]. Важливі деталі ролі Гуцульщини в житті й творчості М. Коцюбинського розкрили Володимир Гнатюк [7], Ігор Райківський [27], Олександра Салій [29], Тетяна Бикова [3], Марина Кришталь [20].

Варто наголосити на фольклорно-етнографічних працях, до появи яких мав стосунок М. Коцюбинський [10–12], а також тих роботах, якими він користувався під час написання повісті «Тіні забутих предків» [4–6; 22; 25; 31; 32]. Важливим матеріалом також є листування М. Коцюбинського, зокрема, з В. Гнатюком і М. Грушевським [9; 18].

Перші спроби фіксації польових фольклорно-етнографічних матеріалів письменник зробив на рідному Поділлі. Зокрема, у 1891–1892 роках, працюючи домашнім учителем у с. Лопатинці (нині – Шаргородського р-ну Вінницької обл.), записав чимало пісень, прислів'їв, приказок, легенд і балад, які згодом увійшли до видань «Збірничок українських пісень з нотами» (опублікований в Одесі 1896 р.) [16, с. 253], «Етнографічні матеріали, зібрані в Чернігівській і сусідніх з нею губерніях» [10, с. I, VIII] та «З уст народу» [11, с. VI]. Два зі згаданих збірники вийшли в Чернігові за редакцією Бориса Грінченка. Наголосимо, що М. Коцюбинський залучив до збирацької роботи й селян-лопатинців, фольклорні записи яких побачили світ у згаданих збірниках [11, с. VI; 16, с. 253].

Народознавчу діяльність письменник продовжив у 1890-х роках. У 1892 році газета «Буковина» надрукувала статтю М. Коцюбинського «Вироби селянок з Поділля на виставці в Чикаго», у якій йшлося про особливості гаптування на Вінниччині. А впродовж 1892–1897 років, працюючи у філоксерній комісії на бес-

сарабських і кримських виноградниках, М. Коцюбинський записував народознавчі відомості від місцевих селян, зокрема, молдаван і кримських татар [16, с. 253].

Оселившись у 1898 році в Чернігові, М. Коцюбинський редагував працю Б. Грінченка [12], що вийшла 1901 року. На початку ХХ ст. письменника залучили до роботи Губернської вченої архівної комісії, яка діяла в Чернігові й мала на меті розробити програму-запитальник для збирання етнографічних матеріалів у Чернігівській губернії [24, с. 85]. Цю «Програму для збирання відомостей археологічних, історичних та етнографічних по Чернігівській губернії» опублікували 1903 року в Чернігові. Письменник написав такі її розділи, як «Народна словесність» і «Бандуристи (кобзарі) та лірники» [16, с. 254].

Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. збіглися два вікопомні явища в розвитку національної культури: утвердження засад модернізму в українській літературі й розквіт народознавчих студій. М. Москаленко зауважує: «Поєднання народного світовідчуття і світогляду модернізму дало зразок нової модерної української культури, що виникла на власному ґрунті і не руйнує фольклорно-міфологічні образи й сюжети традиційної української культурної спадщини, бо саме фольклор, міфологія і є найпершим джерелом самостійності кожної національної культури. <...> Іван Франко, Василь Стефаник, Ольга Кобилянська, Леся Українка, Михайло Коцюбинський витворили таку потужну літературу, що марно цей час назвали золотим віком української літератури. Це покоління письменників вивело українську літературу на європейський ґрунт, але коріння високої майстерності цих письменників живила багата спадщина народної творчості» [24, с. 82].

У творчості М. Коцюбинського поєдналися три важливі складові – реалізм, імпресіонізм і фольклор. Можна погодитися з дослідниками, що письменник не уявляв літературної роботи без докладних фольклорно-етнографічних студій. Підтвердженням цього є вищенаведені відомості про його працю на народознавчій ниві, а також архіви митця, зокрема, його нотатники, спогади сучасників про письменника. Ці матеріали свідчать, що він був професійним народо-

знавцем. У бібліотеці М. Коцюбинського зберігалися праці з методики польових фольклорно-етнографічних досліджень, чимало праць народознавчої класики: видання Матвія Номиса [31], Олександра Малинки [22] та інших авторів [24].

Л. Козар наголошує, що народна творчість була для письменника засобом вивчення й розкриття людської психології. Етнографічно-фольклорні джерела (з життя українців, молдаван, кримських татар) стали основою або невід'ємною частиною таких його творів, як «Завидючий брат», «Про двох цапків», «Дві кізочки», «Десять робітників», «Хо», «Андрій Соловейко», «На віру», «Для загального добра», «На крилах пісні», «Пе-коптьор», «Відьма», «В путях шайтана», «На камені», «Під мінаретами», «Дорогою ціною», «Fata morgana», «Що записано в книгу життя» тощо, зрештою, повісті «Тіні забутих предків» [16, с. 253–254].

Ґрунтовний аналіз етнографізмів М. Коцюбинського зробив П. Регрут. Дослідник зазначає, що на ранньому етапі творчості письменника головною темою (завдяки впливу етнографічно-реалістичної манери Івана Нечуя-Левицького та Панаса Мирного) був народний побут, який він знав досконало. В основі ранніх оповідань письменника – багатий етнографічний матеріал:

– деталі одягу: «свитка» («Андрій Соловійко»); «нешасні черевики», «вітром підшита сорочка», «літня китайчата хустка» («21 грудня, на Введеніє»); «вишивана сорочка», «прості чоботи», «чорний м'який капелюх» («Дядько та тітка»); «червоні кісники» («Харитя»); «здорові зашкарублі чоботи», «стара руда материна юпка з клаптиками вати», «довгі рукава», «старенький картузик з одірваним козирком» («Маленький грішник»);

– особливості народного харчування: «борщ з сметаною, вареники з сиром до сметани, чи галушки...» («Дядько та тітка»); «змила в мисчині жменьку пшона, вкинула щіпку солі та зо дві чи зо три картоплини, налила в горщик води і приставила його до вогню» (рецепт кулешу) («Харитя»);

– деталі інтер'єру хати: «В печі палав вогонь і червоним язиком лизав челюсті. В маленькій хаті було поночі, по кутках стояли діди. На постелі лежала стара жінка» («Харитя»); «Дмитрик вискочив з

душної низенької хати, що по самі вікна влізла в землю» («Маленький грішник»); «Баба поклала на скрині торбину, сіла під грубку» («21 грудня, на Введеніє»);

– народні звичаї та обряди: «Настав святий вечір. В Якимовій хаті кипіла робота. В печі тріщав вогонь та сичав борщ. Олена <...> крутила голубці на вечерю. Василько сидів долі та м'яв мак до куті»; «Весело горить в хаті каганець. На столі стоїть кутя. Батько та дві сестрички сидять за столом, мати подає вечерю. Всі такі веселі, гомонять, радіють святачку. Хлопці та дівчата приносять вечерю, поздоровляють з празником»; «Хлопець сусідин приніс вечерю. “Просили вас на вечерю батько й мати, і я вас прошу. Будьте здорові з святим вечором!” – проказав він дзвінким голосом, подаючи мисчину в хустці»; «Всі люди радіють, весело, як Бог приказав, зустрічають велике свято» («Ялинка»); «в тіні лавка з сінником, а на цівці образ св. Саватія й Зосими, оборонців бджіл» («Дядько та тітка») [28, с. 3].

Попередній досвід збирання народознавчих матеріалів і залучення їх у літературний текст був важливим для М. Коцюбинського під час роботи над повістю «Тіні забутих предків». Її появі передувало перебування письменника в Галичині, зокрема, безпосередньо на Гуцульщині.

М. Коцюбинський уперше відвідав Галичину в червні 1890 року, побувавши у Львові. У цьому ж році вийшла його перша публікація в галицькому виданні – вірш «Наша хатка» у восьмому номері журналу для дітей «Дзвінок». Тоді ж відбулося особисте знайомство М. Коцюбинського з Іваном Франком та Олександром Барвінським (закликав письменника писати «про наш народ і наших земляків, що за кордоном проживають»). Проте найтісніші зв'язки серед представників галицької інтелігенції Михайло Коцюбинський налагодив з Володимиром Гнатюком: з 1890-х років і до смерті письменника вони залишалися близькими друзями [27, с. 27–28].

Вочевидь, В. Гнатюк сприяв зацікавленню М. Коцюбинського Гуцульщиною, позаяк надсилав письменникові видання Етнографічної комісії Наукового товариства імені Шевченка у Львові – «Етнографічний збірник» і «Матеріали до українсько-руської етнології», які містили записи з тих теренів [16, с. 254], а також низку етнографічних програм-запиталь-

ників. Наголосимо, що письменник консультувався із цим народознавцем і під час редагування бібліографічного покажчика «Література українського фольклору. 1777–1900», відправив йому примірник уже згаданої програми-запитальника для збирання етнографічних матеріалів у Чернігівській губернії, водночас подякувавши за його самовіддану роботу над фольклорно-етнографічними збірниками: «Це такий багатий, інтересний матеріал, особливо для нашого брата – белетриста! Я дуже ціную такі книжки; змушений жити в місті, далеко від народу, я часом з головою пірнаю в етнографічні записи, в те чисте і свіже джерело народної творчості та покріплюю тим свої сили» [24, с. 85].

У 1910 році, на запрошення В. Гнатюка, М. Коцюбинський уперше відвідав Карпати [24, с. 85]. У тому ж році він писав В. Гнатюку: «Я, у свій час, з головою пірнув у Гуцульщину, яка мене захопила. Який оригінальний край, який незвичайний, казковий нарід. Але книжка книжкою, треба мати живі враження, щоб щось зробити – і хочеться швидше дочекати ся літа» [18, с. 129].

Прибувши 12 серпня 1910 року в с. Криворівня (до 1962 р. – Станіславської обл., нині – Верховинського р-ну Івано-Франківської обл.), М. Коцюбинський прожив там десять днів. В. Гнатюк допомагав письменникові збирати матеріали для твору про гуцулів (серед розмаїття їхньої традиційно-побутової культури його найбільше зацікавили родова помста та особливості подружнього життя). Дослідження побуту місцевих мешканців М. Коцюбинський проводив і впродовж 6–31 липня 1911 року [27, с. 28]. У серпні 1911 року він писав, що «живе згадками про милих людей і милі гори», упорядковує свої враження і збирається розпочати твір «на основі своїх вражень з Карпат» [29, с. 275].

Отже, зібрані на Гуцульщині впродовж 1910–1911 років матеріали і стали основою повісті «Тіні забутих предків», завершеної того ж року в Чернігові й опублікованої В. Гнатюком у «Літературно-науковому вістнику» за 1912 рік. Проте і в 1912 році, під час свого останнього візиту до с. Криворівня, М. Коцюбинський продовжив етнографічні мандрівки Гуцульським краєм, збираючи польовий матеріал, адже планував написати ще дві повісті із життя гуцулів (вірогідно, разом із твором «Тіні

забутих предків» вони становили б трилогію) [27, с. 28]. Зауважимо й те, що письменник доволі довго обмірковував назву своєї повісті (можливі її варіанти: «Тіні минулого», «Голос віків», «Подих віків», «Дар предків забутих», «Голос забутих предків», «Сила забутих предків») [19].

М. Коцюбинський мріяв придбати садибу в с. Криворівня, але, на жаль, через нестачу коштів ця мрія так і не здійснилася [27, с. 28].

Іншою постаттю, що спричинилася до зацікавлення митця Гуцульщиною, був Михайло Грушевський. З їхнього листування довідуємося про враження М. Коцюбинського від с. Криворівня (М. Грушевський і В. Гнатюк часто запрошували письменника до цього гуцульського села). У листі від 4 червня 1911 року М. Коцюбинський писав: «Я все живу згадками з Криворівні, де я зазнав так багато хорошого і од людей і од природи». А в листі від 2 липня 1911 року стверджував: «Криворівня мене так зачарувала, що я цілий рік тільки й марив про неї, навіть у сні бачив її». М. Грушевський і М. Коцюбинський разом востаннє відпочивали у с. Криворівня влітку 1912 року. 10 серпня цього ж року в листі до письменника М. Грушевський писав: «Мені тепер дуже прикро, дорогий Михайле Михайловичу, що живучи так близько, так мало бачилися разом і вже не знати, чи будемо мати сю нагоду» [9, с. 439].

У 1910, 1911 і 1912 роках у цьому ж селі М. Коцюбинський зустрічався з І. Франком [29, с. 271–273]. Цікаву інтерпретацію твору «Тіні забутих предків» подав український літературознавець Леонід Білецький (публікація 1933 р.) [див.: 29, с. 271–311]. На його думку, зародження повісті відбулося саме на основі відносин М. Коцюбинського та І. Франка («концепція й сенс життя Йвана [Палійчука. – А. К.] від його народження аж до смерті – то є пробраз аналогічного, але глибшого й вищого особистого життя Івана Франка»). Важливу роль у цьому відіграв В. Гнатюк. Так, у другій частині своєї праці Л. Білецький звернувся до джерел тексту повісті, проаналізувавши листування М. Коцюбинського з В. Гнатюком. На думку літературознавця, віховими етапами шляху, якими письменник ішов до написання твору, були «Коломийки» В. Гнатюка [4–6], «Матеріали до гуцульської демонології» А. Оні-

щука [25], «Гуцульщина» В. Шухевича, «Гуцульські примівки» І. Франка [32], а також власні враження від побаченого в с. Криворівня. Л. Білецький припускав, що саме В. Гнатюк «спричинився до того, що Гуцульщина таки закрила в уяві Коцюбинського все інше». Напевно, літературознавець спирався на спогади Л. Гарматія про М. Коцюбинського, видані В. Гнатюком 1925 року [29, с. 272].

О. Салій наголошує, що Л. Білецький, уважаючи стрижнем повісті образ Івана Палійчука, недооцінив значення в ній Гуцульщини. Натомість саме враження письменника від цього краю і традиційно-побутової культури його мешканців варто розглядати як основу твору. Для обґрунтування цієї думки дослідниця спирається на опубліковані виписки з фольклорно-етнографічних збірників, словничок гуцулізмів і план повісті [19, с. 341–355], а також на спогади В. Гнатюка та Л. Гарматія [29, с. 274–275]. В. Гнатюк згадував: «Гори подобались йому [М. Коцюбинському. – А. К.] дуже, а гуцули ще більше. Тому задумав він змалювати їх життя у просторім романі... За тло роману мала послужити “пизма” – ворожнеча межі двома родами Гутенюків і Палійчуків у Краснолі, про яку оповідав йому власне Л. Гарматій» [7, с. 13].

Л. Гарматій¹ організував для М. Коцюбинського справжню мандрівку традиційно-побутовою культурою гуцулів. Зокрема, він водив його «на Скупову, плаєм старовиним, дуже мальовничою дорогою на полонину – до “стаї” – “на бринзю”», на похорон мешканки с. Голови (до 1962 р. – Станіславської обл., нині – Верховинського р-ну Івано-Франківської обл.), де письменник і побачив перебіг «гри при мерці» – «грушки» тощо [7, с. 15–16].

Як уже зазначалося, крім власних спостережень, для опису традиційно-побутової культури гуцулів, зокрема «ігор при мерці», М. Коцюбинський використав матеріали з п'ятитомної праці «Гуцульщина» В. Шухевича [24, с. 85].

Попри такий ґрунтовний підхід до формування джерельної бази для реалістичного відтворення фольклорно-етнографічних особливостей гуцулів, письменника не оминула критика. І. Райківський зазначав: «З етнографічного погляду, М. Коцюбинський допустив у “Тінях забутих предків” певні неточності, за які його, зокрема, піддав критиці Г. Хоткевич, але це не знижує

високої художньої вартості повісті» [27, с. 28]. Україй складно погодитися з оцінкою, яку дав знавець Гуцульщини Г. Хоткевич: «Це не тільки найслабший, але попросту ганебний твір» [14, с. 35].

Повість «Тіні забутих предків» передусім варто оцінювати як літературний твір, головна мета якого – емоційний вплив на читача. Тому розглянемо його стилістичні особливості.

Якщо на початку своєї творчості М. Коцюбинський розвивався як письменник-реаліст, то поступово створив свій власний стиль, з акцентом на першочерговій увазі до відображення внутрішнього світу персонажів [28, с. 4].

А. Меншій зазначає, що М. Коцюбинський «наполегливо прагнув вирватися з художнього кола народницького реалізму до вершин стильового естетства європейців. Як художник з виразно еволюційним ладом авторської свідомості М. Коцюбинський переконував, що література повинна “давати справжній образ життя всіх верств суспільності”. Відтак він намагався “вийти за межі досюгочасного літературного напрямку”, привертав увагу до “тем філософічних, соціальних, історичних і т. ін.”, оновлюючи при цьому “способи оброблювання сюжетів” з урахуванням досвіду сучасної європейської літератури» [23].

Дослідники творчості М. Коцюбинського наголошують на тому, що письменник використовував досвід імпресіонізму та психологізму, які розвивалися в європейській культурі останньої третини ХІХ – початку ХХ ст., створивши свою власну естетику [26, с. 142].

«Література імпресіонізму (від фр. *impression* – враження) тлумачиться в історії і теорії літератури як течія мистецтва раннього модернізму на межі ХІХ–ХХ ст., яка вбачала своїм завданням «ушляхетнене, витончене відтворення особистісних вражень та спостережень, мінливих миттєвих відчуттів та переживань» [8, с. 11].

У контексті характеристики імпресіонізму повісті «Тіні забутих предків», В. Кирилова акцентує увагу на наявності пейзажних описів («імпресіоністичних пейзажів» з такими художніми елементами композиції, як перспектива, характерне освітлення, яскравість образів тощо) та портретних описів (де завжди присутня експресивна авторська оцінка образу позитивного чи негативного) [15, с. 110]. Для

твору характерні такі риси, як фрагментарність і вибірковість, себто з наголосом лише на найяскравіших, художньо найвиразніших моментах життя героїв (читач повинен уявити цілісність завдяки окремим деталям). Завдяки такому підходу М. Коцюбинський зумів розкрити внутрішній світ персонажів на суспільному тлі [26, с. 144]. Я. Поліщук зазначає, що це є умовою «синтезу, який охоплює зовнішню (форму) та внутрішню (зміст, душу), прагне до гармонійного поєднання цих двох начал у художньому матеріалі» [26, с. 143].

В. Кирилова наголошує на психологізмі («показі почуттів і переживань героїв переважно шляхом цілеспрямованого добору певних фактів, деталей пейзажу, портрета, інтер'єра тощо») як головній рисі «Тіней забутих предків». Авторка зазначає, що особливості психологізму повісті полягають у тому, що внутрішній світ її героїв зображено крізь призму їхніх суб'єктивних переживань, переданих через їхню мову, що підсилено тлом і мовленням оповідача [15, с. 106].

Н. Логвіненко вказує, що для М. Коцюбинського було важливим розкрити світогляд гуцулів. «Християнством він [гуцул. – А. К.] скористався тільки для того, щоб прикрасити язичницький культ. Скільки тут красивих казок, повір'їв, символів!», – писав М. Коцюбинський. З листа М. Коцюбинського до О. Аплаксіної від 19 липня 1911 року дізнаємося, що письменник побував на похоронах у вищезгаданому селі Голови: «В селі я натрапив на оригінальний обряд. Вночі десь померла стара жінка – і ось з далеких хат (тут хата від хати на кілька верств) зійшлися люди. На лаві під стіною лежить покійниця, горять перед нею свічки, а в хаті поставлені лави, як у театрі, і на них сидить маса людей. Тут же, біля покійниці, в сінях зібралася повеселитись молодь. І яких тільки тут ігор не було. Сміх роздавався безперервно, жарти, крик, а покійниця скорбно зімкнула уста і теплиться похоронним блиском свічка. І так всю ніч» [21, с. 75; 24, с. 85].

М. Москаленко слушно зауважує: «М. Коцюбинський не описував детально гуцульське весілля, хрестини, він брав тільки ті моменти життя, в яких вбачав глибоку філософську підкладку. Його цікавили гуцули своєю неоскверненою первісністю, тим, що вони осягають світ безпо-

середньо, дитинно, довіряючи враженням, які вловлюють своїми відкритими душами і з цього формується їхній своєрідний світогляд – враження вражень – що творить неперевершену міфологію» [24, с. 85].

Отже, проаналізувавши тему запропонованої статті, ми дійшли таких висновків. В основі повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» – достовірні етнографічні матеріали, почерпнуті під час польових фольклорно-етнографічних досліджень теренами галицької частини Гуцульщини, а також з народознавчої літератури.

Під час створення повісті «Тіні забутих предків» М. Коцюбинський мав уже потужний досвід народознавчої діяльності: записів фольклорно-етнографічних матеріалів, їх аналізу, а також включення в текст художніх творів. Репрезентація культурних реалій життя гуцулів у творі була підпорядкована імпресіоністичному

стилю письменника, що передбачав фрагментарність і вибірковість – наголос лише на яскравих, художньо найвиразніших епізодах життя героїв.

Примітка

¹ Уродженець Західного Поділля Лука Васильович Гарматій (1866, с. Лучка, нині – Тернопільського р-ну Тернопільської обл. – 1924, с. Могильниця, нині – Теребовлянського р-ну Тернопільської обл.) за фахом був учителем. Упродовж 1898–1912 років він викладав у селах Гуцульщини: Тюдова, Кобаки, Розтоки, Криворівня й Голови (в останньому – у період співпраці з В. Шухевичем). Підтримував тісні взаємини з М. Грушевським, Ф. Вовком, І. Франком та іншими діячами української науки і культури, які цікавилися традиційно-побутовою культурою гуцулів; збирав для них фольклорно-етнографічні матеріали, а також зразки гуцульських народних промислів і ремесл [1; 2; 30].

Джерела та література

1. Арсенич П. Гарматій Лука Васильович. *Енциклопедія сучасної України: у 30 т.* Київ, 2006. Т. V : Вод–Гн. С. 404.
2. Арсенич П. Учитель і етнограф Лука Гарматій. *Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею.* Галич, 1993. Вип. 2. С. 47–53.
3. Бикова Т. В. Філософія буття гуцула крізь призму дефініції «Гуцульщина як текст» в українській малій прозі перших десятирічь ХХ століття. *Літературознавчі студії.* 2015. Вип. 43. С. 18–28.
4. Гнатюк В. Коломийки. Том I. *Етнографічний збірник.* Львів, 1905. Т. XVII. С. I–XLIII + 1–258.
5. Гнатюк В. Коломийки. Том II. *Етнографічний збірник.* Львів, 1906. Т. XVIII. С. 1–315.
6. Гнатюк В. Коломийки. Том III. *Етнографічний збірник.* Львів, 1907. Т. XIX. С. 1–252.
7. Гнатюк В. Лука Гарматій і його спомини про М. Коцюбинського. Львів, 1925. 20 с.
8. Головченко Н. Концепція світу і людини в літературі імпресіонізму (за етюдом М. Коцюбинського «Цвіт яблуні»). *Матеріали науково-практичної конференції «Феномен Михайла Коцюбинського у художніх вимірах українства», Чернігівський літературно-меморіальний музей-заповідник М. Коцюбинського, 16–17 вересня 2009 р.* Чернігів, 2009. С. 11.
9. Горинь В. Листи М. Грушевського до М. Коцюбинського. URL: //http://shron1.chtyvo.org.ua/Ногун_Vasyl/Lysty_M_Hrushevskoho_do_M_Kotsiubynskoho.pdf. С. 436–464.
10. Гринченко Б. Д. Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях. Чернигов, 1899. Т. 3: Песни. 765 с.
11. Гринченко Б. Д. Из уст народа: малорусские рассказы, сказки и пр. Чернигов, 1900. 485 с.
12. Гринченко Б. Д. Литература украинского фольклора. 1777–1900. Опыт библиографического указателя. Чернигов, 1901. 317 с.
13. Грицюта М. С. М. Коцюбинський і народна творчість. Київ, 1958. 55 с.
14. Жила С. «Тіні забутих предків» і конгеніальні твори живопису й графіки. *Матеріали науково-практичної конференції «Феномен Михайла Коцюбинського у художніх вимірах українства», Чернігівський літературно-меморіальний музей-заповідник М. Коцюбинського, 16–17 вересня 2009 р.* Чернігів, 2009. С. 35.
15. Кирилова В. А. Стилістика повісті Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків» і її відтворення у французькому перекладі Емілія Крюби. *Мовні і концептуальні картини світу.* 2013. Вип. 46. С. 104.
16. Козар Л. Збирацько-фольклористична діяльність українських письменників – діячів Київської і Чернігівської громади (М. Коцюбинський, В. Самійленко, Г. Коваленко, І. Коновал). *Література. Фольклор. Проблеми поетики.* Київ, 2011. Вип. 35. С. 252–260.

17. Козар Л. Збирачі подільського фольклору – кореспонденти Б. Грінченка. *Подільський фольклор у збиранні та дослідженні: Тези міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 105-й річниці з дня народження Г. Танцюри*. Вінниця, 2006. С. 21–29.
18. Коцюбинський М. Листи до Володимира Гнатюка. З передмовою і поясненнями В. Гнатюка. Львів, 1914. 167 с.
19. Коцюбинський М. Матеріали до повісті «Тіні забутих предків». Коцюбинський М. *Твори в 7 т.* Київ, 1974. Т. III: Оповідання. Повісті (1908–1913). С. 355.
20. Кришталь М. Фонетичні гуцульські діалектизми в повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків». *Студентські лінгвістичні студії*. 2015. Вип. 1. С. 42–46.
21. Логвіненко Н. Вивчення фольклорної фантастики повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» у системі факультативних занять. *Матеріали науково-практичної конференції «Феномен Михайла Коцюбинського у художніх вимірах українства», Чернігівський літературно-меморіальний музей-заповідник М. Коцюбинського, 16–17 вересня 2009 р.* Чернігів, 2009. С. 74–78.
22. Малинка А. Н. Сборник материалов по малорусскому фольклору. Чернигов, 1902. 388 с.
23. Меншій А. М. Михайло Коцюбинський і розвиток української літератури 20–30-х рр. ХХ ст. URL: <http://litzbirnyk.com.ua/wp-content/uploads/2013/11/15.4.7.pdf>.
24. Москаленко М. Українське народознавство кінця ХІХ – поч. ХХ ст. через призму творчості М. М. Коцюбинського. *Матеріали науково-практичної конференції «Феномен Михайла Коцюбинського у художніх вимірах українства», Чернігівський літературно-меморіальний музей-заповідник М. Коцюбинського, 16–17 вересня 2009 р.* Чернігів, 2009. С. 82–85.
25. Онищук А. Матеріали до гуцульської демонології. Записав у Зелениці, Надвірнянського повіта, 1907–1908. *Матеріали до української етнології*. Львів, 1909. Т. XI. С. 1–139.
26. Поліщук Я. «Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського: від повісті до кінофільму. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Ужгород, 2013. Вип. 1. С. 142–145.
27. Райківський І. Гуцульщина – місце відпочинку і творчості видатних українських діячів з підросійської України на початку ХХ ст. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: історичні науки*. Луцьк, 2015. Вип. 7. С. 26–32.
28. Регрут П. Новаторські ідеї Михайла Коцюбинського на шляху від класичного реалізму до імпресіонізму на початковому етапі творчості. *Синопис: текст, контекст, медіа*. 2017. № 1. С. 1–11.
29. Салій О. Призабута розвідка Леоніда Білецького (Причинок до вивчення «гуцульського тексту» в українській літературі). *Українське літературознавство*. 2011. Вип. 74. С. 271–311.
30. Скрипник П. І. Гарматій Лука Васильович. *Енциклопедія історії України: у 10 т.* К., 2004. Т. II: Г–Д. С. 55–56.
31. Українські приказки, прислів'я і таке інше. *Збірники О. В. Марковича і других. Спорудив М. Номис*. Санкт-Петербург, 1864. 304 + XVII с.
32. Франко І. Гуцульські примівки. *Етнографічний збірник*. Львів, 1898. Т. V. С. 41–72.
33. Циганюк В. Ф. Народознавчі мотиви в творчості М. Коцюбинського; Поетичне слово Коцюбинському. Вінниця, 1997. 64 с.

References

1. ARSENYCH, Petro. Harmatiy Luka Vasyliovych. In: Mykola ZHELEZNIAK, executive secretary, *Encyclopedia of Modern Ukraine: in 30 Vol.* Kyiv, 2006, vol. V: *Вод–Гн*, p. 404 [in Ukrainian].
2. ARSENYCH, Petro. Teacher and Ethnographer Luka Harmatiy. In: Mykhaylo PANKIV. *Proceedings of the Ivano-Frankivsk Local Lore Museum*. Halych, 1993, iss. 2. pp. 47–53 [in Ukrainian].
3. BYKOVA, Tetiana. Philosophy of the Hutsul Life through the Prism of the *Hutsulshchyna as a Text* Definition in the Scope of Ukrainian Small Stories of the First Decades of the XXth Century. In: Hryhoriy SEMENIUK, ed.in-chief. *Literary Critical Studies: Collected Scientific Papers*. Taras Shevchenko Kyiv National University, Institute of Philology. Kyiv: Dmytro Buraho Publishing House, 2015, iss. 43, pt. 1, 397 pp., pp. 18–28 [in Ukrainian].
4. HNATIUK, Volodymyr, compiler. Kolomyykas. Vol. I. In: Volodymyr HNATIUK, ed., *The Ethnographic Collection*. Ethnographic Commission of the Shevchenko Scientific Society. Lviv: Shevchenko Scientific Society Printing House under the supervision of Karol Bednarskyi, 1905, vol. XVII, pp. I–XLIII + 1–258 [in Ukrainian].
5. HNATIUK, Volodymyr, compiler. Kolomyykas. Vol. II. In: Volodymyr HNATIUK, ed., *The Ethnographic Collection*. Ethnographic Commission of the Shevchenko Scientific Society. Lviv: Shevchenko Scientific Society Printing House under the supervision of Karol Bednarskyi, 1906, vol. XVIII, pp. 1–315 [in Ukrainian].

6. HNATIUK, Volodymyr, compiler. Kolomyikas. Vol. III. In: Volodymyr HNATIUK, ed., *The Ethnographic Collection*. Ethnographic Commission of the Shevchenko Scientific Society. Lviv: Shevchenko Scientific Society Printing House under the supervision of Karol Bednarskyi, 1907, vol. XIX, pp. 1–252 [in Ukrainian].
7. HNATIUK, Volodymyr. *Luka Harmatiy and His Recollections on M. Kotsiubynskyi*. Lviv: Mykhaylo Taranko Publishing House. 1925, 20 pp. [in Ukrainian].
8. HOLOVCHENKO, Nina. Concept of the World and Man in the Literature of Impressionism (Based on the M. Kotsiubynskyi Novella *Apple Trees in Bloom*). In: *Proceedings of the Theoretical and Practical Conference “The Phenomenon of Mykhaylo Kotsiubynskyi in Artistic Dimensions of the Ukrainianry”, Chernihiv Literary-Memorial Museum-Preserve of M. Kotsiubynskyi, September 16–17, 2009*. Chernihiv, 2009, p. 11 [in Ukrainian].
9. HORYN, Vasyl. *M. Hrushevskyi’s Letters to M. Kotsiubynskyi* (online). Available from: http://shron1.chtyvo.org.ua/Horyn_Vasyl/Lysty_M_Hrushevskoho_do_M_Kotsiubynskoho.pdf, pp. 436–464 [in Ukrainian].
10. HRINCHENKO, Borys. *Ethnographic Materials, Collected in Chernihiv and the Neighbouring Governorates: in Three Volumes*. Chernihiv: Provincial Zemstvo Typography, 1899, vol. 3: *Songs*, 765 pp. [in Ukrainian].
11. HRINCHENKO, Borys. *Coming from the People: Lesser Russian Stories, Fairy Tales, and So Forth*. Chernihiv: Provincial Zemstvo Typography, 1901, 485 pp. [in Ukrainian].
12. HRINCHENKO, Borys. *Literature of Ukrainian Folklore. 1777–1900. An Attempt of Bibliographical Reference*. Chernihiv: Provincial Zemstvo Typography, 1901, 317 pp. [in Russian].
13. HRYTSIUTA, Mykola. *M. Kotsiubynskyi and Folk Art*. Taras Shevchenko Institute of Literature, AS of the Ukrainian SSR. Kyiv: AS of Ukrainian SSR, 1958, 55 pp. [in Ukrainian].
14. ZHYLA, Svitlana. *Shadows of Forgotten Ancestors and Congenial Works of Painting and Graphic Art*. In: *Proceedings of the Theoretical and Practical Conference “The Phenomenon of Mykhaylo Kotsiubynskyi in Artistic Dimensions of the Ukrainianry”, Chernihiv Literary-Memorial Museum-Preserve of M. Kotsiubynskyi, September 16–17, 2009*. Chernihiv, 2009, p. 35 [in Ukrainian].
15. KYRYLOVA, Vira. Stylistics of Mykhaylo Kotsiubynskyi’s Novella *Shadows of Forgotten Ancestors* and Its Representation in Emile Kruba’s Translation into French. In: Alla BIELOVA, ed., in-chief, *Linguistic and Conceptual Pictures of the World*. Taras Shevchenko National University, Mykhaylo Maksymovych Scientific Library of the Institute of Philology. Kyiv: Kyiv University, 2013, iss. 46, pt. 2, p. 104 [in Ukrainian].
16. KOZAR, Lidiya. Collecting and Folklore Activities of the Ukrainian Writers – Figures of Kyiv and Chernihiv Communities (Mykhaylo Kotsiubynskyi, Volodymyr Samiylenko, Hryhoriy Kovalenko, Ivan Konoval). In: Hryhoriy SEMENIUK, editorial board’s chair, *Literature. Folklore. Problems of Poetics*. Kyiv: Kyiv University 2011, iss. 35: Dedicated to Studying the Creative Heritage of Lidiya Dunayevska, pp. 252–260 [in Ukrainian].
17. KOZAR, Lidiya. Podillia’s Folklore Collectors – Borys Hrinchenko’s Correspondents. In: *Podillia’s Folklore in Collecting and Studying: Abstracts of the International Theoretical and Practical Conference Dedicated to the 105th Anniversary of Hnat Tantsiura’s Birthday*. Ministry of Culture and Tourism of Ukraine, State Theatre and Entertainment Agency. Vinnitsia: Nova knyha, 2006, pp. 21–29 [in Ukrainian].
18. KOTSIUBYNSKYI, Mykhaylo. *Letters to Volodymyr Hnatiuk*. Prefaced and Annotated by Volodymyr HNATIUK. Lviv: Dilo Publishing Union, 1914, 167 pp. [in Ukrainian].
19. KOTSIUBYNSKYI, Mykhaylo. Materials for the Novella *Shadows of Forgotten Ancestors*. In: Mykhaylo KOTSIUBYNSKYI. *Works in Seven Volumes*. Kyiv: Scientific Thought, 1974, vol. III: *Stories. Novellas (1908–1913)*, p. 355 [in Ukrainian].
20. KRYSH TAL, Maryna. Phonetic Hutsul Dialecticisms in M. Kotsiubynskyi’s Novella *Shadows of Forgotten Ancestors*. In: *Student Linguistic Studies*, 2015, iss. 1, pp. 42–46 [in Ukrainian].
21. LOHVINENKO, Nataliya. Studying the Folkloric Fiction of M. Kotsiubynskyi’s Novella *Shadows of Forgotten Ancestors* in the System of Elective Classes. In: *Proceedings of the Theoretical and Practical Conference “The Phenomenon of Mykhaylo Kotsiubynskyi in Artistic Dimensions of the Ukrainianry”, Chernihiv Literary-Memorial Museum-Preserve of M. Kotsiubynskyi, September 16–17, 2009*. Chernihiv, 2009, pp. 74–78 [in Ukrainian].
22. MALYNKA, Oleksandr. *Collected Materials on Lesser Russian Folklore. An Appendix to the «Zemstvo Collection of the Chernihiv Governorate»*. Chernihiv, 1902, 388 pp. [in Russian].
23. MENSHIY, Alisa. *Mykhaylo Kotsiubynskyi and the Development of Ukrainian Literature in the 1920s–1930s*. 2013 [online]. Available from: <http://litzbirnyk.com.ua/wp-content/uploads/2013/11/15.4.7.pdf> [in Ukrainian].

24. MOSKALENKO, Mykhaylo. Ukrainian Ethnology of the Late 19th Century to Early 20th Century through the Prism of Mykhaylo Kotsiubynskyi's Creative Work. In: *Proceedings of the Theoretical and Practical Conference "The Phenomenon of Mykhaylo Kotsiubynskyi in Artistic Dimensions of the Ukrainianry"*, Chernihiv Literary-Memorial Museum-Preserve of M. Kotsiubynskyi, September 16–17, 2009. Chernihiv, 2009, pp. 82–85 [in Ukrainian].
25. ONYSHCHUK, Antin. Materials for Hutsul Demonology. Written in Zelenytsia, Nadvirna District, in 1907–1908. In: *Materials for Ukrainian Ethnology*. Published by the Ethnographic Commission of the Shevchenko Scientific Society. Lviv: Shevchenko Scientific Society Printing House under the supervision of Karol Bednarskyi, 1909, vol. XI, pt. 2, pp. 1–139 [in Ukrainian].
26. POLISHCHUK, Yaroslav. *Shadows of Forgotten Ancestors* by Mykhaylo Kotsiubynskyi: From the Novella to the Film. In: *Scientific Bulletin of the Uzhhorod University. Series: Philology. Social Communications*. Uzhhorod: Oleksandra Harkusha Publishing House, 2013, iss. 1, pp. 142–145 [in Ukrainian].
27. RAYKIVSKYI, Ihor. Hutsulshchyna, A Place of Recreation and Creative Work of Outstanding Ukrainian Figures from Russia-Ruled Ukraine in the Early 20th Century. In: *Scientific Bulletin of the Lesya Ukrainka East European National University. Series: Historical Sciences*. Lutsk, 2015, iss. 7, pp. 26–32 [in Ukrainian].
28. REHRUT, Pavlo. Mykhaylo Kotsiubynskyi's Innovative Ideas on the Path from Classical Realism to Impressionism at the Initial Stage of His Creative Work. In: *Synopsis: Text, Context, Media*. Humanitarian Institute of the Borys Hrinchenko Kyiv University. Kyiv, 2017, no. 1, pp. 1–11 [in Ukrainian].
29. SALIY, Oleksandra. A Partially Forgotten Study of Leonid Biletskyi (A Complement to Researching the *Hutsul Text* in Ukrainian Literature). In: *Ukrainian Literary Studies. Ivan Franko: Articles and Materials*. Faculty of Philology of the Ivan Franko Lviv National University. Lviv, 2011, iss. 74, pp. 271–311 [in Ukrainian].
30. SKRYPNYK, Petro. Harmaty Luka Vasyliovych. In: Valeriy SMOLIY, editorial board's chairperson, *The Encyclopedia of History of Ukraine: in Ten Volumes*. Kyiv: Scientific Thought, 2004, vol. II: *I–D*, pp. 55–56 [in Ukrainian].
31. NOMYS, Matviy, ed., *Ukrainian Proverbs, Sayings and So On. Collections of Opanas Markovych and Others. Compiled by Matviy Nomys*. St. Petersburg, 1864, pp. 304+XVII [in Ukrainian].
32. FRANKO, Ivan. Hutsul Bywords. In: Ivan FRANKO, ed., *The Ethnographic Collection*. Ethnographic Commission of the Shevchenko Scientific Society. Lviv: Shevchenko Scientific Society Printing House under the supervision of Karol Bednarskyi, 1898, vol. V, pp. 41–72 [in Ukrainian].
33. TSYHANIUK, Vasyli. *Ethnological Motifs in Creative Work of Mykhaylo Kotsiubynskyi; A Poetic Address to Kotsiubynskyi*. Co-authored by Yu. HUMENIUK. Vinnytsia, 1997, 64 pp. [in Ukrainian].

SUMMARY

The present article highlights the contribution of Mykhaylo Kotsiubynskyi (1864–1913) to the development of ethnology in the late 19th to early 20th century. He is known not only as a prose-writer, but also as a collector of folkloric and ethnographic materials, their researcher. A considerable part of the materials collected in Podillia and Chernihivshchyna (folk songs, proverbs, sayings, legends, ballads) was published. At the same time, M. Kotsiubynskyi studied not only Ukrainian folklore, but Moldovan and Crimean Tatar ones as well, which is proved by the presence of numerous ethnographicisms in his literary works.

Eastern Halychyna, in particular, Hutsulshchyna, which probably fascinated M. Kotsiubynskyi after his acquaintance with the famous historian Volodymyr Hnatiuk, occupied a special place in M. Kotsiubynskyi's ethnological studies. Apparently, under his influence and with his help M. Kotsiubynskyi stayed in Kryvorivnia twice (1910, 1911), where he has collected rich ethnographic material, used later while writing the novella *Shadows of Forgotten Ancestors*, and became acquainted with the land during communication with the Hutsul people. Communication with Ivan Franko, Mykhaylo Hrushevskyi, Volodymyr Shukhevych and other members of the Shevchenko Scientific Society in Lviv was equally important for the crystallization of the novella's plot.

The combination of impressionism and psychologism with the collected folkloric and ethnographic materials, allowed M. Kotsiubynskyi to create the novella *Shadows of Forgotten Ancestors*, and to reveal the inner world of its principal characters, their feelings and experiences, as well as a worldview of the Hutsul people, to depict an authentic image of Hutsulshchyna.

Keywords: Mykhaylo Kotsiubynskyi, ethnological activity, *Shadows of Forgotten Ancestors*, sources, Hutsulshchyna.